

THE BRITISH JOURNAL
OF SOCIOLOGY

Vol. 28, No 1, ožujak 1977

Bryan S. Turner: Strukturalistička kritika Weberove sociologije; Peter Razzell: Protestantska etika i duh kapitalizma; Nick Perry: Komparativna analiza širenja paradigme; Trevor Lummis: Profesionalna zajednica istočnoengleskih ribara; Keith Dixon: Da li kulturni relativizam pobija samog sebe?

Bryan S. Turner

STRUKTURALISTIČKA KRITIKA WEBEROVE SOCIOLOGIJE

Članak je pokušaj da se sintetiziraju oprečnosti u pristupu radovima M. Webera i objasne osnove strukturalističke kritike takvih pristupa. Osnovnu distinkciju između Maxa Webera i njegovih sljedbenika s jedne strane i strukturalista kao što su Althusser, Bachelard i Canguilhem s druge strane, Turner nalazi u različitosti njihovih epistemoloških pristupa. Strukturalistički orijentirane teorije odbacuju mogućnost stjecanja znanja serijama apstrahiranja iz notornih fakata ili empirijskih studija a cjelokupno znanje razmatraju kao produkt teorijskog rada. Također, tvrdi Turner, strukturalisti odbacuju mogućnost analize pojedinačne ljudske motivacije i akcije i individualnog društvenog djelovanja. Njihov je cilj utvrditi determinističku teoriju društvenih formacija i načina proizvodnje, stvoriti adekvatne znanstvene instrumente za analizu kompleksnog odnosa između načina proizvodnje i društvenih struktura koje od-

ređeni tip proizvodnje izaziva. Pravi objekt nauke su, dakle, društvene strukture, njihova determiniranost i nastajanje a ne pojedinac i njegovo djelovanje.

Suprotno tome, weberovska sociologija je prvenstveno empirijski orijentirana. Stvaranje ideal-tipova kao »asimptotske adekvatnosti stvarnosti iz koje je izvučen« primjer je metode koju strukturalisti odbacuju, što Turner, uz strukturalističko negiranje vrijednosti historijske analize, koristi kao markantnu točku njihovog razgraničenja. Weberovi ideal-tipovi kapitalizma, racionalne birokracije, sekta uvijek upućuju na individualno ponašanje, motive vrijednosnih stavova i mišljenja pojedinca. Kolektivne organizacije, iako posebne individualnosti, rezultat su i foma djelovanja pojedinca. Tako se problemi političke strukture svode na pitanje subjektivnog legitimiteta, prihvaćanja moći, subjektivne racionalizacije sistema, karizme ili tradicionalizma. Stratifikacija postaje pitanje »stila života« i drugo.

Za strukturaliste vrijedi upravo obrnuto. Ponašanje, stavovi i vrijednosti pojedinaca nisu relevantni kao objekt znanstvene analize. Za njih ti pojmovi imaju značenje derivata iz osnovne strukture koja te pojmove generira. Tako, na primjer, dok su, za Webera nastanak i rast kapitalizma rezultat borbe tradicionalizma (kao etičkog sustava) i racionalne osnove kapitalizma, za strukturaliste su bitni međuodnosi između načina i oblika proizvodnje, odnosa proizvodnje, procesa rada, vlasničkopravnog sistema i slično.

Ilustraciju za ta dva oprečna pristupa Turner nalazi u tezama diskusije strukturalista o klasama u suvremenom kapitalizmu (Poulantzas — Miliband).

Iako implicitno prihvaća strukturalistički epistemološki stav, autor nalazi i mnogo argumenata u korist Maxa Webera. Na primjeru njegove knjige »Protestantska etika i duh kapitalizma«, Turner tvrdi da se u konkretnoj analizi problematike vrlo rijetko mogu pripisati pogreške jednostranosti. Dapače, kada Max Weber dosljedno i do kraja provodi svoje metodološke premise, nominalizam i individualizam, sve više se smanjuju uključivanjem analize društvene strukture. Pri tome nisu rijetke ni sadržinske podudarnosti tih formalno potpuno oprečnih škola. Na primjer, vrlo popularna strukturalistička parola (u stvari posuđena Marxova teza!) da se »nezavisno od motivacije kapitalist mora ponašati kapitalistički, inače će biti isključen s tržišta«, nalazi se i kod M. Webera pri analizi nastanka kapitalizma ili komentiranju specifičnosti islama. Sličnih primjera ima više. Tako Turner pokazuje da se ni sa strukturalističkih pozicija veberovska sociologija ne može u potpunosti okarakterizirati kao idealistička i strogo historijska, te pokušava ukazati i na one malobrojne točke u kojima se te dvije pozicije približavaju. Cilj takve analize jest ukazivanje na mogućnosti integriranja strukturalizma u modernu zapadnu sociologiju. Pored svih argumenata i vrijednog napora k tom cilju, teško se oteti dojmu o jalovosti takvog pokušaja.

Vol. 28, No 2, lipanj 1977

Simon Holdaway: Promjene u urbanoj politici; Steven Chibnall, Peter Saunders: Svijet za sebe: bilješke o socijalnoj realnosti korupcije; Sharon S. Mayes: Materijalne pretpostavke kapitalizma; Donley T. Stuller: Socijalni kontekst i stavovi prema obojenim imigrantima; Y. P. Gupta: Obrazovne i profesionalne aspiracije azijskih imigranata i engleski učenici — komparativna studija; Clive D. Field: Socijalna struktura engleskog metodizma; M. T. V. Reidy, L. C. White: Mjerenje tradicionalizma među katoličkim svećenicima; Guy Oaks: O Max Weberovoj »Agrarnoj sociologiji

starih civilizacija«; Gavin Mackenzie: Politička ekonomija američke radničke klase.

Sharon S. Mayes

MATERIJALNE PRETPOSTAVKE KAPITALIZMA — POREDBENA KULTURNA STUDIJA

Kapitalizam se, kao način organiziranja proizvodnje, javio u feudalnoj Evropi i to kao rezultat kompleksnog skupa faktora koji su doveli do stvaranja nerazrješivih kontradikcija među decentraliziranim feudalnim režimima. S. Mayes izdvaja nekoliko faktora za koje smatra da su najviše pridonijeli procesu propadanja feudalnog gospodarstva i bujanja kapitalizma. Porast stanovništva, nužnost povećanja proizvodnje hrane i nepostojanje novih slobodnih zemalja za osvajanje, vjerski ratovi i slabosti u organizaciji feudalaca kao klase uzrokuju njihovu propast. Istovremeno nastaju novi slojevi stanovništva koji se isključivo bave trgovinom i uslugama. Dolazi do promjena u monetarnom sistemu, stvaranja kapitala i mogućnosti da se on reinvestira.

U istom razdoblju u Kini, gdje je u mnogim aspektima situacija bila ista, nije došlo do značajnijeg razvoja kapitalizma. S. Mayes tu činjenicu objašnjava ulogom kineske birokracije u organiziranju proizvodnje i različitim tipovima agrarne tehnologije. Dobro organizirana i centralizirana kineska birokracija otkupljivala je viškove hrane i intervenirala u godinama loših žetvi i kriza. Ona je organizirala i velike javne radove na irigacijama, poboljšanju veza i zajedničkoj obrani organizirajući višak radne snage u poljoprivredi pod centralnom upravom i k zajedničkim ciljevima. Također, razvoj novih visokoproduktivnih sorti riže i dobivanje divju žetvi godišnje, omogućilo je stabilnu proizvodnju hrane i sprečavanje gladi koja je u to vrijeme u Evropi bila normalna pojava. Uspjesi u organizaciji poljoprivredne proizvodnje i uzorna unutrašnja organizacija omogućili su biro-

kraciji da u potpunosti preuzme kontrolu nad akumulacijom i reinvestiranjem i da preuzme ulogu kapitalista.

Iako je pažnja autorice usmjerena prvenstveno na materijalne, ekološke i organizacione uzroke stvaranja kapitalizma, ona napominje i vrijednost idejnih i ideoloških elemenata koji djeluju na taj proces. U Evropi to je već dobro poznati utjecaj protestantizma i modernizacije katolicizma, dok u Kini proces birokratizacije društva prati promjena u konfucionizmu. S. Mayes ne zanemaruje ulogu tih idejnih faktora, ali ipak tvrdi: »U svakom slučaju, ni protestantizam niti konfucionizam ne mogu stvoriti ni negirati uvjete socijalne promjene, štaviše, kao sistemi vjeronanja, oni su prihvaćeni kao zadovoljenje ideoloških potreba nastalih nad postojećom ekonomskom strukturom«. Prema tome, zaključuje autorica, odgovore na pitanja o daljnjem razvoju današnjeg društva treba tražiti prvenstveno u konkretnim oblicima ekonomske proizvodnje.

Vol. 28, No 3, rujan 1977

John H. Goldthorpe, Catarina Lewellin: Klasna mobilnost; C. James Richardson: Problem mobilnosti naniže; George Psacharopoulos: Obiteljsko porijeklo, obrazovanje i uspješnost; Philip Schleisinger: Novinari i njihova »vremenska mašina«; J. A. Hall: Uloga i moć političkih intelektualaca; Ambrose Yeochi King: Voluntaristički model organizacije; Colin Campbell: Objašnjavanje kulta; Graham Allan: Klasne varijacije u odnosima prijateljstva.

Yeochi King

VOLUNTARISTIČKI MODEL ORGANIZACIJE

Jedan od najkontraverznijih političkih događaja šezdesetih godina jest velika kulturna revolucija u NR Kini. Taj politički pokret, iniciran osobnom karizmom Mao Ce Tunga i podržavan

revolucionarnim idealizmom mlade generacije nije bio samo borba političkih snaga već i eksperimentalna situacija u kojoj su ispitivani posve originalna organizaciona rješenja i principi. Od samog početka radilo se o napadu na partijsko državnu birokraciju, o borbi između ultralijevo, anarhističkog nasilja i disciplinirane birokratske organizacije. Yeochi King smatra da je u tim uvjetima moguće govoriti o suprotstavljanju nove »voluntarističke« konceptije organizacije Weberovom klasičnom shvaćanju (i suvremenoj praksi) birokracije.

Ideološki, maoisti su uvijek i striktno inzistirali na uklopljenosti svih organizacionih oblika u mase. Organizacije su trebale »služiti narodu« ili, što bi bilo točnije, one su trebale biti dio spontanog i normalnog djelovanja masa. Svaka organizacija, pa i ona pravno priznata, bez »potvrde« masa bila je ilegalna. Maoisti su tvrdili, da nije dovoljno da mase učestvuju samo u procesu odlučivanja, one moraju biti u prilici da stalno nadgledaju i kontroliraju rad organizacija, a parola »politika preuzima komandu« pokazala je svu urgentnost kontrole birokratske hijerarhije. Međutim, ta parola bila je ujedno i pokriće za izrazito voluntarističke akcije koje će tokom vremena, odnosno rušenjem »bande četvorice«, doživjeti slom.

Osnovu Yeochi Kingovog članka predstavlja usporedba novog tipa organizacije, revolucionarnih komiteta, s klasičnim konceptom hijerarhijske birokratske organizacije. Revolucionarni komiteti sastavljeni su po principu »tri u jedan«, koji izražava zahtjev da u organizaciji budu istaknute proturječnosti između različitih društvenih struktura zainteresiranih za rad organizacije. To načelo tražilo je podjednako zastupanje različitih sektora organizacije, raznih dijelova radnog procesa, administracije, radnika, različitih starosnih grupa i sl. Revolucionarni komiteti razvili su određena načela djelovanja koja predstavljaju istinsku novost, a u osnovi su suprotna načelima djelo-

vanja birokratske organizacije. Ta načela su slijedeća:

- a) Antihijerarhijskost — maoisti su zahtijevali pojednostavljenje organizacione strukture, a akcija masa uvijek je bila usmjerena prema eliminaciji hijerarhijske piramide. Radi toga razvijen je niz specifičnih instrumenata kojim se ograničava samostalno djelovanje vrhova hijerarhijske piramide. Na žalost, o uspjehu te aktivnosti teško je suditi.
- b) Antifunkcionalna specijalizacija — za maoiste je određena podjela rada neophodna, međutim, poznato je da su obavljani mnogi pokušaji da se otklone negativni društveni efekti podjele rada. »Rad može biti podijeljen, ali ne i obitelj« — bila je popularna parola.
- c) Pokret protiv eksperata — maoisti nisu tolerirali gledišta prema kojima je tehničko upravljanje ostajalo u rukama stručnjaka. Stručnjaci su na razne načine maltretirani a važnost stručnog znanja i formalnog obrazovanja sistematski je negirana.
- d) Pokret protiv profesionalizma — crvenogardisti su dosljedno inzistirali na potpunoj uklopljenosti upravnih organizacija u mase, razumijevajući pod time načelno odustajanje od bilo kakvog oblika profesionalizacije. »Kadrovi trebaju participirati u radu a radnici u administraciji«.
- e) Isto tako, inzistiralo se na negiranju administrativne rutinizacije, jer se tvrdilo da svaka ograničenja pravilima ili institucijama znači u osnovi represivni mehanizam prema inicijativi masa.

Kulturna revolucija razvila je niz specifičnih instrumenata borbe protiv birokracije. Yeochi King, kao izuzetno zanimljive, izdvaja neke od njih. Prvo, prema teoriji o »dvostrukoj participaciji« svi rukovodioci obavezni su određeno vrijeme provoditi na radu zajedno s radnicima na dnu hijerarhijske ljestvice. Takva praksa pokazala se izuzetno korisnom u smislu pojačanja kontakta rukovodioca s masama. Isto tako vrlo je široko primjenjivana praksa kolektivnog odlučivanja i, što je posebno zanimljivo, uvijek uz kategetorično naglašavanje negativnosti pojedinačnog vodstva. Razvijeni su i dru-

gi, specifični ali efikasni instrumenti borbe protiv birokracije, kao što su zidni plakati, javna samokritika rukovodilaca, stalna mogućnost kritike unutar hijerarhije i sl. Na žalost, taj dio kao i implikacije kineskih iskustava na marksističku teoriju po prirodi stvari nadilaze okvire ovog članka i prikazani su samo sumarno. Također nedostaje i obrada cjelokupnog političkog sistema NR Kine, uloge komunističke partije, analiza uzroka nastanka i kraja kulturne revolucije i drugo, što sve ipak ne umanjuje vrijednost rada.

Posebno interesantan dio članka odnosi se na paralele kineskog i jugoslavenskog sistema participacije, analognih u pokušaju da se stvori uvjerljiva kontraparadigma birokratskoj i oligarhijskoj organizaciji. Vidljivo je da taj put nije pravolinijski, da nije lišen lutanja i dilema, ali da je zamisao epohalnog značenja.

Vol. 28. No 4, prosinac 1977.

Daniel Bell: Povratak vjerovanja? Argument o budućnosti religije; Betty R. Scharf: Seksualna i socijalna stratifikacija; R. J. Bock: Freud i centralnost pojma instikta u psihoanalitičkoj sociologiji; Craig Jenks: T. H. Green, Oksfordska filozofija dužnosti i engleska srednja klasa; Steven Seidman, Michael Gruber: Kapitalizam i individualizacija u sociologiji Maxa Webera.

Betty R. Scharf

SEKSUALNA I SOCIJALNA STRATIFIKACIJA

Sve su brojniji radovi koji nejednakost socijalnog položaja spolova tretiraju kao jedan aspekt opće nejednakosti među ljudima. U ovom članku B. Scharf pokušava indentificirati ključne faktore koji utječu na društvenu nejednakost, posebno ističući one koji

potenciraju postojeću nejednakost među spolovima. Ona izdvaja četiri faktora: veličinu društvene grupe, gustoću populacije, tehnologiju, a posebno izdvaja činjenicu ovisnosti djece o majci i to kao ključni faktor koji djeluje na nejednak položaj žena u društvu.

Odgoj djeteta i omladine je posao žena iz bioloških razloga. Pri tome je nemoć djeteta da se samo snalazi u okolini i brine za sebe odlučujući razlog da je žena vezana uz kućne poslove, a da muškarac radi poslove koji ne zahtijevaju stalnu vezanost uz kuću. Takvu podjelu poslova B. Scharf naziva »seksualnom podjelom rada«. Kod takve podjele žena je hendikepirana vezanošću i brigom za održavanje biološke reprodukcije vrste pa nužno dolazi u podređen položaj u odnosu na muškarce. Tada raste i vjerojatnost da muškarac monopolizira autoritet u grupi i da nametne vlastita pravila i kriterije. B. Scharf smatra, da takvo nametanje pravila izaziva reakciju kod žena i da one stvaraju vlastita pravila i moralna shvaćanja koji, premda ne ugrožavaju nadmoć muškaraca, stvaraju podsistem vrijednost koji vrijedi samo za žene i djecu. Odgoj i briga o djetetu ne mogu se rutinizirati ili u potpunosti povjeriti društvenim organizacijama, te ti zadaci na kraju ostaju posao jedne osobe — majke. Implicitno tome B. Scharf suprotstavlja dvije grupe. Jedna su muškarci koji svojom neovisnošću i monopolom brige s preživljavanjem obitelji nameću kriterije kojim se stavljaju u dominantan položaj, a druga su žene-majke vezane uz domaćinstvo i djecu, posebna grupa s vlastitim zadacima, normama i vrijednostima.

Taj faktor biološke ovisnosti djeteta o majci B. Scharf smatra osnovnim razlogom nejednakosti društvenog položaja muškaraca i žena. Osim njega na nejednakost položaja žene djeluju i drugi faktori. Jedan od faktora je veličina društva. Autorica smatra, da je hendikep žena u takvim društvima veći, jer njihova vezanost uz domaćinstvo ostaje nepromijenjena a muškarcu se mogućnosti kretanja povećavaju. U ve-

ćim društvima je i veća nejednakost prema ostalim obilježjima te se proširuje i jaz među ženama. Neke dobivaju mogućnost da se, zahvaljujući višoj socijalnoj poziciji, oslobode mnogih poslova materinstva, no to ne znači da one stvarno mogu na taj način kompenzirati ukupnost uzroka koji ih hendikepiraju. Za ženu će i u tim društvima socijalni status ostati u većoj mjeri određen rođenjem a manje napredovanjem, dok je kod muškaraca obratno.

Povećana gustoća stanovništva, također, utječe na povećanje nejednakosti među spolovima. Reperkusije po položaj žene kod povećane gustoće, po mišljenju B. Scharf, su mnoge i negativne, ali radi ilustracije slijeda njenih razmišljanja navest ćemo samo neke. Ako prihvatimo tezu da povećana gustoća stanovništva, dakle i povećana agrarna gustoća, izaziva smanjenje potrebe za većim brojem djece, onda i važnost uloge žene opada, dok istovremeno raste mogućnost da je muškarac zamijenjen drugom.

Jedan od faktora koji djeluju na društveni položaj žene jest i tehnologija. Naravno, taj faktor se u djelovanju preklapa s ostalim faktorima, ali ima i samostalno djelovanje. Autorica posebno analizira promjene u ratnoj tehnologiji i organizaciji rada za koje smatra da su pogoršale položaj žene. Za to postoje dva osnovna razloga — birokratizacija i hijerarhija u poduzeću na višim položajima preferiraju muškarce, i drugo, da su žene i na samom tržištu radne snage u lošijem položaju — teže se zapošljavaju a prve dobivaju otkaz.

U dodatku članku B. Schraf uspoređuje svoje teze s tezama koje je o razvoju porodice ostavio Fridrich Engels, a koje su po mišljenju autorice vrlo sporne.

Vol 29, No 1, ožujak 1978.

John P. Scott: Kritička socijalna teorija — uvod i kritika; Samuel Clark:

Značenje agrarnih klasa, agrarna klasna struktura i zajednička akcija u Irskoj tokom XIX stoljeća; Jim K e m e n y: Forme posjeda i socijalna struktura, usporedba vlasništva i rentiranja u Australiji i Švedskoj; Arnold E i s e n: Shvaćanje: zabluda oko Weberovog pojma racionalnosti; Mary Fulbrook: Max Weberova »interpretativna sociologija«; Thomas E. Dow: Analiza Weberovog rada o karizmi; Jonathan Kelley: Bogatstvo i obiteljsko porijeklo u profesionalnoj karijeri — teorija i poredbeni kulturni podaci; Bruce Headley, Tim O'Loughlin: Transgeneracijski strukturirana nejednakost — socijalna činjenica ili fikcija; R. E. Best: O femonemologiji i »fenomenolojskoj« sociologiji.

Jonathan Kelley

BOGATSTVO I OBITELJSKO PORIJEKLO U PROFESIONALNOJ KARIJERI — TEORIJA I POREDBENI KULTURNI PODACI

Roditi se u obitelji koja pripada višim društvenim slojevima neosporna je prednost. Koristi takvog obiteljskog porijekla višestruke su. Veće su šanse za više obrazovanje, bolje zaposlenje i karijeru, društvenu sigurnost i drugo. Međutim, mehanizam reprodukcije socijalnog položaja u odnosu na obiteljsko porijeklo malo je istraživano, dok je znatno veća pažnja posvećena krajnjem rezultatu — socijalnoj pokretljivosti u različitim društvima. Kelley pokušava istražiti okolnosti koje utječu na porast ili pad značenja obiteljskog porijekla na društvenu promociju ili, točnije, na individualnu karijeru. Centralni pojam istraživanja jest društvena inercija, tj. perpetuacija klasnog položaja pojedinca u vezi s njegovim obiteljskim porijeklom.

U analizi faktora koji utječu da obitelj ima značaj u profesionalnoj karijeri, Kelley postavlja nekoliko hipoteza:

Efekt perpetuacije socijalnog statusa i utjecaja obiteljskog porijekla na karijeru najveći je u manje razvijenim kapitalističkim zemljama i u razvijenim agrarnim društvima u kojima je zemlja u privatnom vlasništvu.

— Značaj obiteljskog porijekla veći je u društvima u kojima je profesionalna karijera vezana uz kvalifikaciju stečenu obrazovanjem, nego u društvima kod kojih je naglašeno iskustvo kao pretpostavka profesionalnog napredovanja.

— Isto tako, značaj obiteljskog porijekla veći je u društvima zasnovanim na privatnom vlasništvu, kao i društvima s izraženom nejednakom raspodjelom društvenog bogatstva.

Najinteresantniji dio članka je obrada empirijskih podataka kojim se navedene hipoteze potvrđuju. Obrađeni su rezultati različitih istraživanja o utjecaju obiteljskog bogatstva, zanimanja roditelja, socijalne nejednakosti (Gini koeficijent) i socijalne mobilnosti u 12 zemalja koje prekrivaju raspon od skoro plemenskog uređenja u Burundiju, preko predindustrijskog društva u Boliviji, niza latinskoameričkih zemalja u razvoju do Sjedinjenih Američkih Država, kao predstavnika visoko razvijenih kapitalističkih zemalja. Moglo bi se prigovoriti da obrađeni rezultati često nisu u neposrednoj vezi s postavljenim hipotezama, ali i sami po sebi oni su izuzetno zanimljivi. Na primjer, jasno je vidljivo kako su za individualnu promociju odlučne osobine ličnosti, ali samo na nivou sasvim nerazvijenih zemalja i plemenskog društva, dok porastom razvijenosti i stvaranjem kapitalističkih društvenih sistema sve veću ulogu ima obiteljsko porijeklo. Također, zanimanje oca odlučno je za karijeru njegovih potomaka u svim zemljama i ta pojava je jača što je viši stupanj razvoja. Ti podaci, kao i podaci o stupnju klasne reprodukcije, smatra Kelley, potvrđuju prvu navedenu hipotezu. Čini se da nije u potpunosti tako. Iako

je hipoteza dijelom potvrđena, tj. perpetuacija socijalnog statusa i utjecaj obiteljskog porijekla najveći je u manje razvijenim kapitalističkim i razvijenijim agrarnim društvima, hipoteza se ne potvrđuje u Sjedinjenim Američkim Državama kao reprezenta grupe najrazvijenijih zemalja. U istom broju ovog časopisa, Headey i O'Loughlin pokazuju kako na najvišem stupnju razvoja klasna nejednakost i reprodukcija zahtijevaju postavljanje znatno razrađenijih hipoteza, a korištenje zemalja koje imaju velike mogućnosti prirodne ekspanzije (kao Sjedinjene Američke Države) može dovesti do sasvim pogrešnih rezultata.

Mnogo je jasnije potvrđena hipoteza da je značaj obiteljskog porijekla veći u društvima u kojima je profesionalna karijera vezana uz kvalifikaciju stečenu obrazovanjem, nego u društvima gdje je napredovanje vezano uz određeno iskustvo. Moglo bi se ipak prigovoriti, da je promjena posla isuviše grub indikator za potvrdu te hipoteze. Teza je da je brzina promjena posla i zanimanja veća u društvima koja prednost daju iskustvu, što bi se moglo prihvatiti, no samo uz jasniju potvrdu drugih indikatora.

Također, na empirijskom materijalu potvrđena je i treća hipoteza, indirektno ali prilično uvjerljivo. Tako autor nalazi i potvrdu za pretpostavku da rođenje u obitelji iz viših društvenih klasa predstavlja veću prednost u društvima gdje je jaz između bogatih i siromašnih veći.

Vol 29, No 2, lipanj 1978.

Nicholas Abercrombie, Bryan S. Turner: Teze o dominantnoj ideologiji; Alan Anderson, Raymond Gordon: Čarobnjaštvo i status žena; Craig R. Litter: Razumijevanje tejlorizma; John E. Kelly: Razumijevanje tejlorizma — nekoliko komentara; Robert V. Robinson, Wendell Bell:

Stavovi prema političkoj nezavisnosti u Jamajci poslije dvanaest godina nacionalne slobode; A. D. Smith: Širenje nacionalizma; James A. Beckford: Izvještaj za obraćanje.

Craig R. Litter

RAZUMIJEVANJE TEJLORIZMA

Kritike tejlorizma najčešće su dolazile od sociologa i to najviše zbog negativnih društvenih posljedica koje primjena principa klasičnih upravnih teorija izaziva. C. R. Litter pokušava razjasniti nedoumice koje se pojavljuju oko ocjena uloge tejlorizma, današnje stanje pokreta »znanstvenog upravljanja«, kao i veze tejlorizma s Weberovim pojmom birokracije, ukratko da unese više svjetla u razumijevanje tejlorizma.

Industrijska sociologija, često tretira tejlorizam kao apstraktni idealistički sistem, diskreditiranu ideologiju tehnokracije i sl. S druge strane, tejlorizam je tradicionalno shvaćen i kao forma organizacije rada, skup zadanih kriterija o maksimalizaciji uspješnosti proizvodnje i, što je posebno značajno, kao oblik podjela rada. Popularno mišljenje da je je tejlorizam, radi naivnosti svojih psiholoških pretpostavki, istisnut kasnijim razvojem škole industrijske psihologije ili »ljudskih odnosa«, nije u potpunosti točno. Suprotno znanje i razumijevanje radnih procesa razvijeno u klasičnim upravnim teorijama, široko je primijenjeno i prihvaćeno u praksi. Ta činjenica uz naglašavanje procesa podjele rada za Littera su osnova za revalorizaciju tejlorizma. Autor ističe i loše strane psihologijskog pristupa radnom procesu, tvrdeći da se u tim teorijama problemu organizacije i diobe rada ne posvećuje dovoljna pažnja i da u tom aspektu tejlorizam još nije prevladan.

Litter prihvaća tejlorizam kao formu organizacije rada i analizira tri glavna skupa problema kojima se ta teorija bavi: podjelu rada, strukturu kontrole izvršavanja radnih zadataka i radne

odnose. Za pohvalu je sistematičnost kojom Litter analizira te Taylorove teze a i nastojanje da ilustrira i suvremenu vrijednost i primjenu njegovih postavki.

Uobičajeno je da se tejlorizam razmatra kao dio šireg pokreta racionalizacije i u tom smislu očita je i njegova veza sa sociologijom Maxa Webera. Litter pronalazi mnoge sličnosti između jednog i drugog, osobito u pitanjima kontrole u organizaciji, ali i mnoge razlike kao što su sistem karijere, zapošljavanje i slično. Analizira i historijski kontekst pojave tejlorizma, a polemizirajući indirektno s Bravermanom da je tejlorizam direktno uzrokovao raspad radničkog sistema u kojem su majstori bili nosioci znanja o tehnologiji i organizaciji rada i njegovu zamjenu sistemom u kojem se znanje otuđuje od proizvođača i zadržava kao monopol eksperata. Litter razmatra i probleme ocjene rada i radnog napora, zaključujući da tejlorizam i u tom i u drugim pitanjima organizacije danas još dominira i to kako na Zapadu tako i na Istoku.

U istom broju objavljen je i komentar članku pod naslovom »Razumijevanje tejlorizma — nekoliko komentara«. Iako komentar Johna E. Kellya ne sadrži teže primjedbe na teze iznesene u Litterovom članku, on upozorava na jednostavnost tog članka, teoretske i faktografske pogreške. Kako je taj komentar pisan rukom protivnika tejlorizma, on je korisno dopunsko štivo za bolje razumijevanje te složene problematike.

Vol 29, No 3, rujan 1978.

Robert E. Goodin: Ceremonije vladajućih; Cristopher Dandeper: Pokroviteljstvo i birokratska kontrola — slučaj pomorskih oficira u engleskom društvu 1780—1850; C. B. Otley: Militarizam i militarizacija u javnim školama, 1900—1972; David G. Pearson:

Rasa, religioznost i politički aktivizam, neka opažanja o participaciji zapadnih Indijaca u Britaniji; Stephen Cotgrove: Stilovi mišljenja: nauka, romantizam i modernizacija; Richard Bland: Operacionalna definicija socijalne mobilnosti naniže (polemika sa C. J. Richardsonom)

Robert E. Goodin

CEREMONIJE VLADAJUĆIH

Ceremonije su bitan dio vladanja. One su brojne i različite. Pokušavajući takve aktivnosti sistematizirati, Goodin u članku predlaže osnove tipologije ceremonija. Tipologija se osniva na križanju dviju dimenzija ceremonija. Po jednoj dimenziji razlikuju se ceremonije koje se pozivaju na prirodne moći i one koje se suprotstavljaju prirodnom toku događaja i djeluju na njih. Druga dimenzija odnosi se na »istinost« rituala. Po toj dimenziji ritual može biti fiktivni ili nefiktivni. Fiktivnost znači da se rituali održavaju uz svijest o realnom nepostojanju činjenica na koje se ritual poziva. Te dvije dimenzije međusobno se ukrštaju i tvore četiri tipa ceremonija.

Goodin napominje, da takvu tipologiju valja uzimati u obzir samo uvjetno, jer se u stvarnosti svaki od tih tipova ne javlja u čistom obliku već i u nizu prelaznih i mješovitih oblika. Autor razlikuje slijedeće tipove rituala: Magično-religiozne, konstitutivne, shematizirajuće i reprezentativne. Magično-religiozni rituali pozivaju se na natprirodne sile, ne pokušavajući, da djeluju na prirodu. Ti rituali su za osobe koje ih obavljaju, a najčešće i za okolinu, istinite nefiktivne akcije. Takvi rituali čine bitni dio vladanja u primitivnim društvima i bez njih efikasno vladanje nije moguće. Tragovi takvih ceremonija neobično su aktualni još i danas, u vidu religije i religioznih obreda, »građanske religije« i sl, no njihova integrativna vrijednost opada kako raste spoznaja o njihovoj fiktivnosti.

Konstitutivni rituali značajna su i

nužna točka svakog formalnog sistema pravila. Svečane inauguracije, krunisanja i slične ceremonije za aktore objektivno ne predstavljaju značajne događaje (zato su fiktivni), ali oni označavaju logički nužne momente u procesu primjene svakog umjetnog sistema pravila. Shematizirani rituali izdvojeni su kao posebna kategorija da bi se istaknula specifičnost njihove funkcije u procesu vladanja. Oni predstavljaju konceptualne modele koji pomažu u orijentaciji prema okolini te obuhvaćanju i razumijevanju njene kompleksnosti. Primjer takvog mehanizma, navodi Goodin, jest jezik. Uloga jezika kao rituala nije dovoljno ispitana ali je vidljiv njegov utjecaj u procesu političke socijalizacije i vladanja.

Reprezentacioni rituali su, kao i shematski, striktno vezani uz prirodne fenomene. Istovremeno su ti rituali fiktivni jer, kako ih Goodvin definira, predstavljaju samo ritualni odraz stvarnog zbivanja. Primjer takvog rituala je sportsko natjecanje između dviju nacija, pri čemu su tako kanalizirani konflikti samo odraz dubljeg interesnog konflikta među nacijama. Nakon tako definiranih tipova ceremonije Goodin pokušava ukazati na moguće koristi koje takva tipologija pruža i njene implikacije. Koristeći navedenu tipologiju, zaključuje da nije točna tvrdnja da rituali služe sprečavanju društvene promjene. Takva tvrdnja može se odnositi samo na magijsko — religiozne rituale ali i tu uz dopuštanje mogućnosti da se i ti rituali koriste u cilju stimuliranja a ne sprečavanja takvih promjena.

Uz sve napore da se navedena tipologija koristi u analizi društvenih pojava, čini se da ozbiljno treba sumnjati u njenu praktičnu korist. Djelovanje i uloga ceremonija u društvu može biti predmetom i mnogo ozbiljnijih istraživanja kao što su pokazali Edelman, Rose i Mossavir u analizi izbornog ponašanja ili Olsen i van Gunsteren u analizi procesa budžetiranja, kao i March u analizi odlučivanja. Bit tih istraživanja sastoji se u tvrdnji da u uvjetima povećane nesigurnosti u oko-

lini ili nemogućnosti obuhvaćanja složenosti problema, društveni sistemi racionalne postupke zamjenjuju ritualnim, što je samo artefakt, ali djelotvorni artefakt racionalnog odgovora. Iako Goodvinov članak polazi od tih istraživanja, on ne donosi suštinski nove odgovore na pitanja te problematike, a čini se da njegova tipologija, čiji je cilj da ceremonije kategorizira, unosi više smutnje nego reda.

Josip Kregar

»AMERICAN JOURNAL OF SOCIOLOGY«

Volume 83 Number 6, May 1978

Sadržaj:

R. Stephan Warner: »Prema redefiniciji teorije akcije: važnost spoznajnog elementa«; T. Parsons: »Komentar Warnerova teksta 'Prema redefiniciji teorije akcije: važnost spoznajnog elementa'«; W. Pope i J. Cohen: »O Warnerovu tekstu: 'Prema redefiniciji teorije akcije: važnost spoznajnog elementa'«; Erik O. Wright: »Rasa, klasa i nejednakost prihoda«; G. Jasso: »O pravednosti zarada: jedna nova specifikacija evaluacione funkcije pravednosti«; M. Granovetter: »Osnovni modeli kolektivnog ponašanja«; N. E. Friedkin: »Socijalna struktura sveučilišta i socijalne mreže između znanstvenika«; G. A. Hamilton: »Strukturalni izvori avanturizma: slučaj kalifornijske »zlatne groznice«; D. E. Lopez i G. Sabagh: »Objašnjavanje strukturalnih i normativnih aspekata statusa manjine radna hipoteza«.

Erik Olin Wright: »Rasa, klasa i nejednakost prihoda«

Osnovna je teza rada da klasa (autor smatra da se ona unutar marksističke literature definira najbolje preko zajedničkog položaja unutar društvenih odnosa proizvodnje) posreduje u rasnim razlikama u prihodu s obzirom